

CAPUT LXXXV.

Quod divina voluntas non tollit contingentiam à rebus.

I. P. quest. xix. art. 8.

EX prædictis autem haberi potest quod divina voluntas contingentiam non tollit, nec necessitatem absolutam rebus imponit.

1. Vult enim Deus omnia quæ requiruntur ad rem quam vult, ut dictum est, cap. LXXXIII. Sed aliquibus rebus secundum modum suæ naturæ competit quod sint contingentes, non necessariæ. Igitur vult aliquas res esse contingentes. Efficacia autem divinæ voluntatis exigit ut non solum sit quod Deus vult, sed etiam ut hoc modo sit sicut Deus vult esse illud: nam & in agentibus naturalibus, quum virtus agens est fortis, assimilatur sibi suum effectum non solum quantum ad speciem, sed etiam quantum ad accidentia, quæ sunt quidam modi ipsius rei. Igitur efficacia divinæ voluntatis contingentiam non tollit.

2. Amplius. Principaliter vult Deus bonum universitatis suorum effectuum quam aliquod bonum particulare, quanto in illo completior invenitur suæ bonitatis similitudo. Completio autem universi exigit ut sint aliqua contingentia; alias non omnes gradus entium in universo contingerentur. Vult igitur Deus aliqua esse contingentia.

3. Adhuc. Universi bonum in quodam ordine consideratur, ut patet X. Metaphys. text. com. xxv. Requirit autem ordo universi aliquas causas esse variabiles, quum corpora sint de perfectione universi, quæ non movent nisi mota. A causa autem variabili effectus contingentes sequuntur: non enim potest esse effectus firmiter esse quæ causa: unde videmus, quamvis causa remota sit necessaria, si tamen causa proxima sit contingens, effectum contingentem esse; sicut patet in his quæ circa inferiora corpora accidunt: quæ quidem contingentia sunt propter causarum proximarum contingentiam, quamvis causa remota, quæ sunt motus coelestes, sint ex necessitate. Vult igitur Deus aliqua contingentem evenire.

4. Præterea. Necessitas ex suppositione in causa non potest concludere necessitatem absolutam in effectu. Deus autem vult aliquid in creatura non necessitate absoluta, sed solum necessitate quæ est ex suppositione, ut supra, cap. LXXXIII. ostensum est. Ex voluntate igitur divina non potest concludi in rebus creatis necessitas absoluta. (1) Hæc autem excludit contingentiam: nam etiam contingentia ad utrumlibet redduntur ex suppositione necessaria; sicut Sortem moveri si currit, est necessarium. Divina ergo voluntas non excludit à rebus volitis contingentiam: non igitur sequitur, si Deus vult aliquid, quod illud de necessitate eveniat; sed quod hæc conditionalis sit vera, & necessaria: Si Deus aliquid vult, illud erit: consequens tamen non oportet esse necessarium.

(1) Lucarinus legendum putat: Hæc autem sola excludit &c. Vide Admonitionem præviam.

CAPUT LXXXVI.

Quod divinæ voluntatis potest ratio assignari.

I. Part. quest. xix. art. 5.

Colligere autem ex prædictis possumus quod divinæ voluntatis ratio assignari potest.

1. Finis enim est ratio volendi ea quæ sunt ad finem. Deus autem vult bonitatem suam tamquam finem, omnia autem alia vult tamquam ea quæ sunt ad finem. Sua igitur bonitas est ratio quare vult alia quæ sunt diversa ab ipso.

2. Rursus. Bonum particulare ordinatur ad bonum totius sicut ad finem, ut imperfectum ad perfectum. Sic autem cadunt aliqua sub divina voluntate, secundum quod se habent in ordine boni. Relinquitur igitur quod bonum universi sit ratio quare Deus vult unumquodque bonum particulare in universo.

3. Item. Sicut supra cap. LXXXIII. ostensum est, supposito quod Deus aliqua velit, sequitur ex necessitate quod velit ea quæ ad illud requiruntur: Quod autem aliis necessitatem imponit, est ratio quare illud sit. Ratio igitur quare Deus vult ea quæ requiruntur ad unumquodque, est ut sit illud ad quod requiritur.

Sic igitur procedere possumus in assignando divinæ voluntatis rationem. Deus vult hominem habere rationem ad hoc ut homo sit; vult autem hominem esse ad hoc quod completio universi sit; vult autem bonum universi esse ad hoc quod habeat bonitatem ipsius.

Non tamen prædicta triplex ratio secundum eandem habitudinem procedit. Nam bonitas divina neque dependet à perfectione universi, neque ex ea aliquid sibi accrescit. Perfectio autem universi licet ex aliquibus particularibus bonis ex necessitate dependeat, quæ sunt essentialia partes universi; ex quibusdam tamen non dependet ex necessitate; sed tamen ex eis aliqua bonitas, vel decor accrescit universo, sicut ex his quæ sunt solum ad monumentum, vel decorem aliarum partium universi. Particulare autem bonum dependet ex necessitate ex his quæ absolute ad ipsum requiruntur; licet & hæc etiam habeant quædam quæ sunt propter melius. Aliquando ipsius igitur ratio divinæ voluntatis continet solum decentiam, aliquando utilitatem, aliquando autem necessitatem quæ est ex suppositione; necessitatem autem absolutam solum quum vult se ipsum.

CAPUT LXXXVII.

Quod divina voluntatis nihil potest esse causa.

I. Part. quest. xix. art. 5. & de verit. quest. vi. art. 2.

Quamvis autem aliqua ratio divinæ voluntatis assignari possit, non tamen sequitur quod voluntatis eius sit aliqua causa.

1. Voluntati enim causa volendi est finis. Finis autem divinæ voluntatis est sua bonitas. Ipsa igitur est Deo causa volendi, quæ est etiam ipsum suum velle; aliorum autem à Deo volitorum nullum est Deo causa volendi, sed unum eorum est alteri causa.

sa; ut ordinem habeat ad divinam voluntatem; & sic intelligitur Deus propter unum eorum aliud velle. Patet autem quod non oportet discursum aliquem ponere in Dei voluntate. Nam ubi est unus actus, non consideratur discursus, ut supra, cap. LVIII. circa intellectum ostensum est. Deus autem uno actu vult suam bonitatem, & omnia alia, cum sua actio sit sua essentia.

Per prædicta autem excluditur error quorundam dicentium, omnia procedere à Deo secundum simplicem voluntatem, ut de nullo oporteat rationem reddere, nisi quia Deus vult: quod etiam divinæ Scripturæ contrariatur, quæ Deum perhibet secundum ordinem sapientiæ suæ omnia fecisse, secundum illud Psalm. ciii. 24. *Omnia in sapientiâ fecisti*: & Eccli. i. dicitur, quod Deus effudit sapientiam suam super omnia opera sua.

CAPUT LXXXVIII.

Quod in Deo est liberum arbitrium.

I. Part. quest. xix. art. 10. & I. Sent. dist. xxv. & de verit. quest. xxiv. art. 3.

EX prædictis autem ostendi potest quod in Deo liberum arbitrium invenitur.

1. Nam liberum arbitrium dicitur respectu eorum quæ non necessitate quis vult, sed propria sponte: unde in nobis liberum arbitrium est respectu eius quod volumus currere, vel ambulare. Deus autem alia à se non ex necessitate vult, ut supra, cap. LXXXI. ostensum est. Deo igitur liberum arbitrium habere competit.

2. Adhuc. Voluntas divina in his ad quæ non secundum naturam suam determinatur, inclinatur quodam modo per suum intellectum, ut supra cap. LXXXI. ostensum est. Sed ex hoc homo dicitur præ ceteris animalibus liberum arbitrium habere, quia ad volendum iudicio rationis inclinatur, non impetu naturæ sicut bruta. Ergo in Deo est liberum arbitrium.

3. Item. Secundum Philosophum in III. Ethic. cap. vii. voluntas est finis; electio autem, eorum quæ ad finem sunt. Cum igitur Deus se ipsum tamquam finem velit, & non sicut quæ ad finem sunt, alia vero sicut quæ ad finem sunt; sequitur quod respectu sui habeat voluntatem tantum, respectu autem aliorum electionem. Electio autem semper per liberum arbitrium fit. Deo igitur liberum arbitrium competit.

4. Præterea. Homo per hoc quod habet liberum arbitrium, dicitur suorum actuum dominus. Hoc autem maxime competit primo agenti, cuius actus ab alio non dependet. Ipse igitur Deus liberum arbitrium habet.

Hoc etiam ex ipsa nominis ratione haberi potest. Nam liberum est quod sui causa est, ut patet per Philosophum in princ. Metaph. Hoc autem nulli magis competit quam primæ causæ, quæ Deus est.

CAPUT LXXXIX.

Quod in Deo non sunt passiones affectuum.

EX præmissis autem sciri potest quod passiones affectuum in Deo non sunt.

1. Secundum enim intellectivam affectionem non est aliqua passio, sed solum secundum sensitivam,

ut probatur in VII. Physic. text. com. LVIII. Nulla autem talis affectio in Deo esse potest, cum desit sibi sensitiva cognitio, ut per supra dicta, cap. XLV. & LXV. est manifestum. Relinquitur igitur quod in Deo non sit affectiva passio.

2. Præterea. Omnis affectiva passio secundum aliquam transmutationem corporalem fit, puta secundum constrictionem, vel dilatationem cordis, aut secundum aliquid huiusmodi; quorum nullum in Deo possibile est accidere, eo quod non sit corpus, neque virtus in corpore, ut supra, cap. XXI. ostensum est. Non est igitur in ipso affectiva passio.

3. Item. In omni affectiva passione patiens aliquo modo trahitur extra suam conditionem essentialem, vel connaturalem dispositionem: cuius signum est, quod huiusmodi passiones, si intenduntur, animalibus inferunt mortem. Sed non est possibile Deum extra suam naturalem conditionem aliquo modo trahi, cum sit omnino immutabilis, ut supra, cap. XII. ostensum est. Patet igitur quod huiusmodi passiones in Deo esse non possunt.

4. Amplius. Omnis affectio quæ est secundum passionem, determinate in unum fertur secundum modum, & mensuram passionis: passio enim impetum habet ad aliquid unum, sicut & natura, & propter hoc ratione oportet eam reprimi, & regulari. Divina autem voluntas non determinatur secundum se ad unum in his quæ creata sunt, nisi ex ordine suæ sapientiæ, ut supra, cap. LXXXI. ostensum est. Non est igitur in ipso passio secundum affectionem aliquam.

5. Adhuc. Omnis passio est alicujus in potentia existentis. Deus autem est omnino liber à potentia, cum sit actus purus. Est igitur agens tantum, & nullo modo aliqua passio in ipso locum habet; sic igitur omnis passio & nomine, & re à Deo removetur.

6. Quædam autem passiones removentur à Deo non solum ratione sui generis, sed etiam ratione suæ speciei, omnis enim passio ex objecto speciem recipit. Cuius igitur objectum omnino Deo est incompetens, talis passio à Deo removetur etiam secundum rationem propriæ speciei. Talis autem est tristitia, & dolor, nam eius objectum est malum quasi inherens, sicut gaudii objectum est bonum præsens, & habitum. Tristitia igitur, & dolor ex ipsa sui ratione in Deo esse non possunt.

7. Adhuc. Ratio objecti alicujus passionis non solum sumitur ex bono, & malo, sed etiam ex hoc quod aliquo modo quis se habet ad alterum horum: sic enim spes, & gaudium differunt. Si igitur modus ipse se habendi ad objectum qui in ratione passionis includitur, Deo non competit, nec ipsa passio Deo convenire potest etiam ex ratione propriæ speciei. Spes autem quamvis habeat objectum bonum, non tamen bonum obiectum, sed obtinendum: quod quidem Deo non potest competere ratione suæ perfectionis, quæ tanta est quod ei additio fieri non potest. Spes igitur in Deo esse non potest etiam ratione suæ speciei, & similiter neque desiderium alicujus non habitum.

8. Amplius. Sicut divina perfectio impedit potentiam additionis alicujus boni obtinendi à Deo, ita etiam multo amplius excludit potentiam ad malum. Timor autem respicit malum quod potest imminere, sicut spes bonum obtinendum. Duplex ergo ratione suæ speciei timor à Deo excluditur, & quia non est nisi existentis in potentia, & quia habet objectum malum quod potest inesse.

Item.

9. Item. Pœnitentia mutationem affectus importat. Igitur & ratio pœnitentiæ Deo repugnat, non solum quia species tristitiæ est, sed etiam quia mutationem voluntatis importat.

10. Præterea. Absque errore cognitivæ virtutis esse non potest ut illud quod est bonum, apprehendatur ut malum, nec est nisi in particularibus bonis ut alterius malum possit bonum existere alteri, in quibus corruptio unius est generatio alterius: universali autem bono ex nullo bono particulari deperit aliquid, sed per unumquodque representatur. Deus autem est universale bonum, cuius similitudinem participando omnia dicuntur bona. Nullius igitur malum sibi potest esse bonum: nec potest esse etiam ut id quod est simpliciter bonum, & non est sibi malum, apprehendat ut malum, quia sua scientia est absque errore, ut supra cap. LXI. ostensum est. Invidiam igitur in Deo impossibile est esse, etiam secundum suæ speciei rationem, non solum quia invidia species tristitiæ est, sed etiam quia tristatur de bono alterius, & sic accipit bonum alterius tamquam sibi malum.

11. Adhuc. Eiusdem rationis est tristari de bono, & appetere malum: nam primum est ex hoc quod bonum æstimatur malum; secundum vero est ex hoc quod malum æstimatur bonum. Ira autem est appetitus mali alterius ad vindictam. Ira igitur à Deo longe est secundum rationem suæ speciei, non solum quia effectus tristitiæ est, sed etiam quia est appetitus vindictæ propter tristitiam ex injuria illata conceptam.

Rursus quæcumque aliæ passiones, harum specierum sunt, vel ab eis causantur, pari ratione à Deo excluduntur.

CAPUT XC.

Quod in Deo sit delectatio, & gaudium.

Sunt autem quædam passiones quæ licet Deo non conveniant secundum quod passiones, nihil tamen ex ratione suæ speciei important repugnans divinæ perfectioni; de numero autem harum est gaudium, & delectatio.

1. Est enim gaudium præsentis boni. Neque igitur ratione objecti, quod est bonum, neque ratione modi se habendi ad objectum, quod est in actu habitum, gaudium secundum suæ speciei rationem divinæ perfectioni repugnat.

Ex hoc autem manifestum est quod gaudium, vel delectatio proprie in Deo sit: sicut enim bonum, & malum apprehensum sunt objectum appetitus sensibilis, ita & appetitus intellectivi: utriusque enim est prosequi bonum, & fugere malum vel secundum veritatem, vel secundum æstimationem, nisi quod objectum intellectivi appetitus est communius quam sensitivi: quia intellectivus appetitus respicit bonum, vel malum simpliciter; appetitus autem sensitivus bonum, vel malum secundum sensum; sicut etiam & intellectus objectum est communius quam sensus. Sed operationes appetitus speciem ex objectis sortiuntur. Inveniuntur igitur in appetitu intellectivo, qui est voluntas, similes operationes secundum rationem speciei operationibus appetitus sensitivi, in hoc differentes, quod in appetitu sensitivo sunt passiones propter communicationem ejus ad organum corporale, in intellectivo autem sunt operationes simplices: sicut enim per passionem timoris, quæ est in appetitu sensitivo, refugit quis malum futurum, ita sine passione intellectivus appetitus idem operatur. Cum igitur gaudium, & delectatio Deo non repugnent se-

cundum suam speciem, sed solum inquantum passionibus sunt; in voluntate autem sint secundum suam speciem, non autem ut passiones; relinquatur quod etiam divinæ voluntati non desint.

2. Item. Gaudium, & delectatio est quædam quietatio voluntatis in suo voto. Deus autem in se ipso, qui est principale suum volutum, maxime quietatur, utpote omnem sufficientiam in se habens. Ipse igitur per suam voluntatem in se maxime gaudet, & delectatur.

3. Præterea. Delectatio est quædam operationis perfectio, ut patet per Philosophum X. Ethic. cap. IV. perficit enim operationem, sicut pulchritudo juventutem. Sed Deus perfectissimam operationem habet in intelligendo; ut patet ex prædictis, cap. LXXI. Si igitur nostrum intelligere propter suam operationem est delectabile, divinum intelligere erit sibi delectabilissimum.

4. Amplius. Unumquodque naturaliter in suo simili gaudet quasi in convenienti, nisi per accidens, inquantum est impeditum propriæ utilitatis, sicut figuli ad invicem corrillantur, pro eo quod unus impedit lucrum alterius. Omne autem bonum est divinæ bonitatis similitudo, ut ex prædictis cap. XL. patet, nec ex aliquo bono sibi aliquid deperit. Relinquatur igitur quod Deus de omni bono gaudet; est igitur in eo proprie gaudium, & delectatio.

Differunt autem gaudium, & delectatio ratione: nam delectatio provenit ex bono realiter conjuncto; gaudium autem hoc non requirit, sed sola quietatio voluntatis sufficit ad gaudii rationem; unde delectatio est solum de conjuncto bono, si proprie sumatur, gaudium autem de exteriori. Ex quo patet quod Deus proprie in seipso delectatur, gaudet autem in se, & in aliis.

CAPUT XCI.

Quod in Deo sit amor.

I. Part. quæst. xx. art. 1.

Similiter autem oportet & amorem in Deo esse, secundum actum voluntatis ejus.

1. Hoc enim est proprie de ratione amoris quod amans bonum amat vel, Deus autem vult bonum suum, & aliorum, ut ex dictis cap. LXXV. patet. Secundum hoc igitur Deus & se, & alia amat.

2. Adhuc. Ad veritatem amoris requiritur quod bonum alicujus, prout est ejus, velit: cuius enim bonum alicujus vult solum, prout in alterius bonum cedit, per accidens amat; sicut qui vult vinum conservari, ut illud bibat, aut hominem ut sibi sit utilis, aut delectabilis, per accidens amat vinum, aut hominem, per se autem se ipsum. Sed Deus vult bonum uniuscujusque secundum quod est ejus, vult enim unumquodque esse secundum quod in se bonum est, licet etiam in bonum alterius. Deus igitur amat vere & se, & alia.

3. Amplius. Quum unumquodque naturaliter velit, & appetat suo modo proprium bonum, si hoc habet amoris ratio quod amans velit, aut appetat bonum amati, consequens est quod amans, & amatum se habeant sicut ad id quod est cum eo aliquo modo unum: ex quo videtur propria ratio amoris consistere in hoc quod affectus unius tendat in alterum sicut in unum cum ipso, aliquo modo, propter quod, à Dionysio dicitur cap. IV. de divinis Nomin. quod amor est unitiva virtus. Quanto ergo id unde amans est unum cum amato, est majus, tanto est amor in-

tenrior: magis enim amamus quos nobis unit generationis origo, aut conversationis usus, aut aliquid hujusmodi, quam eos quos nobis solum unit humanæ naturæ societas. Et rursus quanto id ex quo est unio, est magis intimum, vel unitum amanti, tanto amor fit firmiter: unde interdum amor qui est ex aliqua passione, fit intensior amore qui est ex naturali origine, vel ex aliquo habitu, sed facilius transit. Id autem unde omnia Deo uniuntur, scilicet ejus bonitas, quam omnia imitantur, est maximum, & intimum Deo, quum ipse sit sua bonitas. Est igitur in Deo amor, non solum verus, sed etiam perfectissimus, & firmissimus.

4. Item. Amor ex parte objecti non importat aliquid repugnans Deo, quum sit boni; nec ex modo se habendi ad objectum, nam amor est alicujus rei non minus quum habetur, sed magis, quia bonum aliquod fit nobis affinius quum habetur, unde & motus ad finem in rebus naturalibus ex propinquitate finis intenditur; quandoque autem contrarium per accidens accidit, utpote quando in amato experimur aliquid quod repugnat amori: tunc enim minus amatur quando habetur. Non ergo amor repugnat divinæ perfectioni secundum rationem suæ speciei. Est igitur in Deo amor.

5. Præterea. Amor est ad invicem movere, ut Dionysius dicit: cum enim propter similitudinem, vel convenientiam amantis, & amati, affectus amantis sit quodammodo unitus amato, tendit appetitus in perfectionem unionis, scilicet ut unio quæ jam inchoata est in affectu, compleatur in actu; unde & amicorum proprium est mutua presentia, & convicium, & allocutionibus gaudere. Deus autem movet omnia alia ad unionem: inquantum enim dat esse, & alias perfectiones, unit ea sibi per modum quo possibile est. Deus igitur & se, & alia amat.

6. Adhuc. Omnis affectionis principium est amor: gaudium enim, & desiderium non est nisi amati boni; timor etiam, & tristitia non est nisi de malo, quod contrariatur bono amato: ex his autem omnes aliæ affectiones oriuntur. Sed in Deo est gaudium, & delectatio, ut supra ostensum est cap. XC. Ergo in Deo est amor.

Posset autem alicui videri quod Deus non magis hoc quam illud amet. Si enim intensio, & remissio naturæ mutabilis est, proprie Deo competere non potest, à quo omnis mutabilitas procul est.

Rursus. Nullum aliorum quæ de Deo dicuntur per modum operationis, secundum magis & minus de ipso dicitur: neque enim magis aliquid alio cognoscit, neque magis de hoc quam de illo gaudet.

Sciendum itaque, quod cum aliæ operationes animæ sint circa unum solum objectum, solus amor ad duo objecta ferri videtur. Per hoc enim quod intelligimus, vel gaudemus, ad aliquod objectum aliquam nos habere oportet; amor vero alicui vult, hoc enim amare dicimus cui aliquod bonum volumus secundum modum prædictum: unde & ea quæ concupiscimus, simpliciter quidem, & proprie desiderare dicimus, non autem amare, sed potius nos ipsos, quibus ea concupiscimus, & ex hoc ipsa per accidens, non proprie dicimus amare. Aliæ igitur operationes secundum solum actionis vigorem, secundum magis & minus dicuntur: quod in Deo accidere non potest: nam vigor actionis secundum virtutem qua agit, mensuratur; omnis autem divina actio

unius, & ejusdem virtutis est.

Amor autem secundum magis & minus dupliciter potest dici. Uno quidem modo ex bono quod alicui volumus, secundum quod illud magis diligere dicimur cui volumus majus bonum. Alio modo ex vigore actionis, secundum quod dicimur illum magis diligere cui etsi non majus bonum, æquale tamen bonum ferventius, & efficacius volumus. Primo quidem modo nihil prohibet dici, quod Deus aliquid alio magis diligit, secundum quod ei majus vult bonum; secundo autem modo dici non potest eadem ratione quæ de aliis dicta est.

Patet igitur ex prædictis quod de nostris affectionibus nulla est quæ in Deo possit proprie esse, nisi gaudium, & amor; quamvis etiam hæc in eo non secundum passionem, sicut in nobis, sint.

Quod autem in Deo sit gaudium, vel delectatio, auctoritate sacræ Scripturæ confirmatur: dicitur enim in Psalm. xv. 10. *Delectationes in dextera tua usque in finem*: & Proverbior. vii. 30. *Delectabar per singulos dies, ludens coram eo*: dicit divina sapientia, quæ Deus est, ut ostensum est Lucæ xv. 10. *Gaudium erit* (1) *in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente*. Philosophus etiam dicit in VII. Ethic. cap. ult. quod Deus semper gaudet una & simplici delectatione. Amorem etiam Dei Scriptura commemorat Deuter. xxxi. 3. *Dilexit populos*. Hierem. xxxi. 3. *In charitate perpetua dilexi te*. Joannis xvi. 27. *Ipse enim Pater amat vos*. Philosophi etiam quidam posuerunt rerum principium Dei amorem, cui consonat Dionysii verbum IV. cap. de div. Nom. dicentis, quod *divinus amor non permisit ipsum sine germine esse*.

Sciendum tamen, etiam alias perfectiones quæ secundum speciem suam divinæ perfectioni repugnant, in sacra Scriptura de Deo dici, non quidem proprie, ut probatum est, sed metaphorice, propter similitudinem vel effectum, vel alicujus affectionis præcedentis. Dico autem effectum, quia interdum voluntas ex sapientiæ ordine in illum effectum tendit in quem aliquis ex passione defectiva inclinatur: iudex enim ex justitia punit, sicut & iratus ex ira. Deus enim aliquando dicitur iratus, inquantum ex ordine suæ sapientiæ aliquem vult punire, secundum illud Psalm. 11. 13. *Quam exarserit in brevi ira ejus*. Misericors vero dicitur inquantum ex sua benevolentia miserias hominum tollit, sicut & nos propter misericordiæ passionem facimus idem: unde in Psalm. cii. 8. *Miserator, & misericors Dominus, longanimis, & multum misericors*. Pœnitens etiam interdum dicitur, inquantum secundum æternum, & immutabilem providentiæ suæ ordinem facit quæ prius destruxerat, vel destruit quæ prius fecit, sicut & pœnitentia moti facere inveniuntur: unde Genesios vi. 7. (2) *Pœnitit me fecisse hominem*. Quod autem hoc proprie intelligi non possit, patet per hoc quod habetur I. Regum xv. 29. *Triumphator in Israel non parcat, neque pœnitentiæ fluctetur*. Dico autem per similitudinem præcedentis affectionis: nam amor, & gaudium, quæ in Deo proprie sunt, principia sunt omnium affectionum. Amor quidem per modum principii movet, gaudium vero per modum finis: unde etiam irati punientes gaudent, quasi finem assecuti. Dicitur igitur Deus tristari, inquantum accidit aliqua contraria his quæ ipse amat, & approbat, sicut & in nobis tristitia est de his quæ nobis nolentibus accidunt: & hoc patet Isai. Lix. 15. *Vidit Dominus, &*

(1) Vulgata: *coram Angelis Dei super uno &c.* (2) Vulgata vers. 7. *Pœnitit enim me fecisse eos*: & vers. 6. *Pœnituit cum quod hominem fecisset in terra.*

malum apparuit in oculis eius, quia non est iudicium: & vidit Deus quia non est vir, & apertus est, quia non est qui occurrat.

Ex prædictis autem excluditur error quorundam Judæorum, attribuentium Deo iram, tristitiam, penitentiam, & omnes huiusmodi passiones secundum proprietatem, non distinguentes quid in Scripturis sacris proprie, & quid metaphoricè dicatur.

CAPUT CXII.

Quomodo in Deo ponantur esse virtutes.

Quol. xv. quæst. 11. art. 1.

Consequens est autem ex dictis ostendere quomodo virtutes in Deo ponere oportet. Oportet enim sicut esse eius est universaliter perfectum, omnium entium perfectiones in se quodammodo comprehendens, ita & bonitatem ejus omnium bonitates in se quodammodo comprehendere. Virtus autem est bonitas quædam: virtuosus namque secundum eam dicitur bonus, & opus ejus bonum. Oportet ergo bonitatem divinam omnes virtutes suo modo continere: unde nulla earum secundum habitum in Deo dicitur, sicut in nobis.

1. Deo enim non convenit bonum esse per aliquid aliud superadditum ei, sed per essentiam suam, cum sit omnino simplex; nec etiam per aliquid suæ essentia additum agit, cum sua actio sit suam esse, ut ostensum est cap. xlv. Non est igitur virtus in Deo aliquis habitus, sed sua essentia.

2. Item. Habitus imperfectus actus est quasi medius inter potentiam & actum: unde & habentes habitum dormientibus comparantur. In Deo autem est actus perfectissimus. Actus igitur in eo non est sicut habitus, & scientia, sed sicut considerare, quod est actus ultimus, & perfectus.

3. Adhuc. Habitus potentia alicujus perfectivus est. In Deo autem nihil est secundum potentiam, sed solum secundum actum. In eo igitur habitus esse non potest.

4. Præterea. Habitus de genere accidentis est; quod in Deo omnino non est, ut supra cap. xxiii. ostensum est. Igitur nec virtus aliqua in Deo secundum habitum dicitur, sed solum secundum essentiam. Cum autem virtutes humanæ sint quibus humana vita dirigatur; humana autem vita sit duplex, contemplativa, & activa: quæ quidem ad activam vitam pertinent virtutes, prout hanc vitam perficiunt, Deo competere non possunt: vita enim activa hominis in usu corporalium bonorum consistit: unde & virtutes activam vitam dirigunt, quibus his bonis recte utimur. Huiusmodi autem Deo convenire non possunt. Igitur nec huiusmodi virtutes, prout hanc vitam dirigunt.

5. Adhuc. Huiusmodi virtutes mores hominum, secundum politicam conversationem perficiunt: unde illis qui politica conversatione non utuntur, convenire non multum videntur. Multo igitur minus Deo convenire possunt, cujus conversatio, & vita longe est à modo humanæ vitæ. Harum etiam virtutum quæ circa activam vitam sunt, quædam circa passiones nos dirigunt, quas in Deo ponere non possumus: virtutes enim quæ circa passiones sunt, ex ipsis passionibus speciem sortiuntur sicut ex propriis objectis: unde & temperantia à fortitudine differt, in quantum hæc circa concupiscibilia est, illa vero circa timores, & audacias. In Deo autem passiones non

sunt, ut ostensum est supra cap. lxxxix. Igitur nec huiusmodi virtutes in Deo esse possunt.

6. Item. Huiusmodi virtutes non in parte intellectiva animæ sunt, sed in parte sensitiva, in qua sola passiones esse possunt, ut probatur in VII. Physic. text. comm. xviii. In Deo autem non est sensitiva pars, sed solus intellectus. Relinquitur igitur quod in Deo huiusmodi virtutes esse non possunt etiam secundum proprias rationes. Passionum autem circa quas virtutes sunt, quædam sunt secundum inclinationem appetitus in aliquid corporale bonum, quod est delectabile secundum sensum, sicut sunt cibi, & potus, & veterera; circa quorum concupiscentias est sobrietas, castitas, & universaliter temperantia, & continentia: unde quia corporales delectationes omnino à Deo remotæ sunt, virtutes prædictæ nec proprie Deo conveniunt, cum circa passiones sint, nec etiam metaphoricè de Deo dicuntur in Scripturis, quia nec est accipere similitudinem ipsarum in Deo secundum similitudinem alicujus effectus. Quædam vero, scilicet passiones, sunt secundum inclinationem appetitus in aliquid spirituale bonum, sicut est honor, dominium, victoria, vindicta, & alia huiusmodi: circa quorum species, & audacias, & omnino appetitus, sunt fortitudo, magnanimitas, mansuetudo, & alia huiusmodi virtutes: quæ quidem in Deo proprie esse non possunt, eo quod circa passiones sunt; dicuntur tamen in Scriptura metaphoricè de Deo propter similitudinem effectus, ut est illud I. Regum 11. 2. *Non est fortis sicut Deus noster.* Sophon. 11. 3. *Quærite justum, quærite mansuetum.*

CAPUT XCIII.

Quod in Deo virtutes sunt quæ sunt circa actiones.

I. Part. quæst. xxi. art. 1. & 1. 2. quæst. lxi. art. 5.

Sunt autem virtutes aliqua vitæ activam hominis dirigentes, quæ non circa passiones, sed circa actiones sunt, ut veritas, justitia, liberalitas, magnificentia, prudentia, ars.

1. Cum autem virtus ex objecto, vel materia speciem sortiatur; actiones autem quæ sunt hanc virtutum materiae, vel objecta, divinæ perfectioni non repugnent: nec huiusmodi virtutes secundum propriam speciem habent aliquid propter quod à divina perfectione excludantur.

2. Item. Huiusmodi virtutes perfectiones quædam voluntatis, & intellectus sunt, quæ sunt principia operationum absque passione. In Deo autem est voluntas, & intellectus nulla carens perfectione. Igitur hæc Deo deesse non possunt.

3. Amplius. Eorum omnium quæ à Deo in esse procedunt, ratio propria in divino intellectu est, ut supra cap. lxxvi. ostensum est. Ratio autem rei fiendæ in mente facientis, ars est: unde Philosophus dicit in VI. Ethic. cap. v. quod ars est recta ratio factibilem. Est igitur proprie ars in Deo; & ideo dicitur Sapient. vii. 22. *Omnium enim artifex docuit me sapientiam.*

4. Item. Divina voluntas in his quæ sunt alia ab ipso, determinatur ad unum per cognitionem suam, ut supra cap. lxxxii. ostensum est. Cognitionis autem ordinans voluntatem ad agendum, prudentia est: quia secundum Philosophum in VI. Ethic. cap. vi. prudentia est recta ratio agibilem. Est igitur in Deo prudentia: & hoc est quod dicitur Job xii. 13. *Apud ipsum est prudentia, & fortitudo.*

Ad.

5. Adhuc. Ostensum est supra cap. lxxxii. quod ex hoc quod Deus vult aliquid, vult illa quæ requiruntur ad ipsum. Quod autem ad perfectionem alicujus requiritur, est debitum unicuique. Est igitur in Deo justitia, cujus est unicuique quod suum est distribuere: unde Psalm. x. 8. *Iustus Dominus, & justitias dilexit.*

6. Amplius. Sicut supra cap. lxxiv. & lxxv. ostensum est, finis ultimus propter quem vult Deus omnia, nullo modo dependet ab his quæ sunt ad finem, nec quantum ad esse, nec quantum ad perfectionem aliquam; unde non vult alicui suam bonitatem communicare ad hoc ut sibi inde aliquid accrescat; sed quia ipsum communicare est sibi conveniens sicut bonitatis. Dare autem non propter aliquod commodum ex datione expectatum, sed propter ipsam bonitatem, & convenientiam dationis, est actus liberalitatis, ut patet per Philosophum in IV. Ethic. cap. vi. Deus igitur est maxime liberalis; & ut Avicena dicit Lib. II. cap. xxviii. & xxix. ipse solus liberalis proprie dici potest. Nam omne aliud agens præter ipsum, ex sua actione aliquid bonum appetit, vel acquirit, quod est finis intentus. Hanc autem ejus liberalitatem Scriptura ostendit, dicens in Psalm. ciii. 28. *Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate; & Jacob. 1. 5. Qui dat omnibus affluenter, & non improperat.*

7. Item. Omnia quæ à Deo esse accipiunt, necesse est ut ejus similitudinem gerant, in quantum sunt, & bona sunt, & proprias rationes in divino intellectu habent, ut supra cap. xiv. ostensum est. Hoc autem ad virtutem veritatis pertinet, ut per Philosophum in IV. Ethic. patet, ut in suis factis, & dictis aliquis se talem exhibeat qualis est. Est igitur in Deo veritatis virtus: unde Rom. 11. 4. *Est autem Deus verax;* & in Psalm. cxviii. 151. *Omnes viæ tuæ veritas.*

Si quæ autem virtutes sunt quæ ad aliquas actiones ordinantur quæ sunt subjectorum ad superiora, talia Deo convenire non possunt, sicut obedientia, larria, vel aliquid huiusmodi, quod superiori debetur. Si etiam aliquarum ex prædictis virtutibus sint aliqui imperfecti actus, secundum illos Deo attribui prædictæ virtutes non possunt, sicut prudentia quantum ad actum bene consiliandi Deo non competit: cum enim consilium sit quædam inquisitio, ut dicitur in VI. Ethic. cap. x. divina autem cognitio non sit inquisitiva, ut supra cap. lxxii. ostensum est; non potest sibi consilium esse conveniens: unde Job xxv. 3. *Cui dedisti consilium? Forsitan ei qui non habet sapientiam?* & Isai. xl. 14. *Cum quo inivi consilium, & instruxit eum?* Secundum autem actum illum qui est de consiliatis iudicare, & iudicata eligere, nihil prohibet prudentiam de Deo dici. Dicitur tamen interdum consilium de Deo vel propter similitudinem occultationis, nam consilia occulte aguntur: unde quod est in divina sapientia occultum, per similitudinem consilium dicitur, ut patet Isai. xxv. 1. secundum aliam translationem: (1) *Consilium tuum antiquum verum fiat:* vel in quantum consulentibus satisfacit: est enim sine discursu intelligentis, instrueret inquirentes. Similiter etiam justitia quantum ad commutationis actum Deo competere non potest, cum ipse à nullo aliquid accipiat: unde Rom. 11. 35. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* & Job xli. 2. *Quis ante dedit mihi, ut reddam ei?* Per similitudinem tamen aliqua Deo dare dicimur, in quantum

(1) Vulgata: *Cogitationes antiquas fideles, amen.*

Deus nostra data acceptat. Non igitur sibi competit commutativa justitia, sed solum distributiva: unde Dionysius dicit viii. cap. de div. Nomin. quod *justitia laudatur Deus, sicut omnibus secundum dignitatem distribuens:* secundum illud Matth. xxv. 15. *Dedit... unicuique secundum propriam virtutem.*

Scire autem oportet, quod actiones circa quas prædictæ virtutes sunt, secundum suas rationes ex rebus humanis non dependent: non enim de agendis iudicare, aut aliquid dare, vel distribuere solius hominis est, sed cujuslibet intellectum habentis: secundum tamen quod ad res humanas contrahuntur, ex his quodammodo speciem sumunt, sicut curvum in naso facit speciem simi. Virtutes igitur prædictæ, secundum quod ordinant humanam vitam activam, ad hæc actiones ordinantur, prout ad res humanas contrahuntur, ab eis speciem sumentes; secundum quem modum Deo convenire non possunt. Secundum vero quod actiones prædictæ in sua communitate accipiuntur, possunt etiam divinis rebus aptari. Sicut enim homo rerum humanarum, ut pecuniæ, vel honoris, distributor est; ita & Deus omnium bonitatum universi. Sunt igitur prædictæ virtutes in Deo universalioris extensionis quam in homine. Nam sicut justitia hominis se habet ad civitatem, vel domum, ita justitia Dei se habet ad totum universum. Unde & divinæ virtutes, nostrarum exemplares dicuntur: nam quæ sunt contracta, & particulata, similitudines quædam absolutorum entium sunt, sicut lumen candelæ se habet ad lumen Solis. Alia vero virtutes quæ proprie Deo non conveniunt, non habent exemplar in divina natura, sed solum in divina sapientia, quæ omnium entium proprias completur rationes, sicut est de aliis corporalibus rebus.

CAPUT XCIV.

Quod in Deo sunt virtutes contemplative.

De contemplativis autem virtutibus dubium esse non potest quin Deo maxime conveniant.

1. Si enim sapientia in cognitione altissimarum causarum consistit, secundum Philosophum in princ. Metaph. ipse autem Deus præcipue se ipsum cognoscit, nec aliquid cognoscit nisi cognoscendo se ipsum, ut probatum est cap. xlvi. qui est omnium causa prima; manifestum est quod sibi potissime sapientia debet adscribi: unde Job ix. 9. *Sapienter corde est:* & Eccli. 1. 1. *Omnia sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper.* Philosophus etiam dicit in princ. Metaph. cap. 11. quod est divina possessio, non humana.

2. Item. Si scientia est rei cognitio per propriam causam; ipse autem omnium causarum, & effectuum ordinem cognoscit, & per hoc singulorum proprias causas novit, ut supra ostensum est; manifestum est quod in ipso proprie scientia est, non tamen quæ sit per ratiocinationem causata, sicut scientia nostra ex demonstratione causatur: unde I. Regum 11. 3. *Deus scientiarum Dominus est.*

3. Adhuc. Si immaterialis cognitio aliquarum rerum absque discursu intellectus est; Deus autem huiusmodi cognitionem de omnibus habet, ut supra cap. l. ostensum est; in ipso igitur est intellectus: unde Job xii. 13. *Ipse habet consilium, & intelligentiam.* Hæc etiam virtutes in Deo exemplares sunt nostrarum, sicut perfectum imperfecti.

H.

CA-